

POSUDEK OPONENTA

Jméno rigorosanta:	Mgr. Vilém Anzenbacher
Téma práce:	Teleologický výklad v soukromém právu
Rozsah práce:	378 034 znaků včetně mezer
Datum odevzdání práce	3. prosince 2018
Oponent rigorosní práce	Doc. JUDr. Karel Beran, Ph.D.

1. Aktuálnost (novost) tématu

Téma „Teleologický výklad v soukromém právu“ sice není tématem novým, je však tématem vysoce aktuálním. To je dáno tím, že způsob interpretace práva a tedy i postavení teleologického výkladu bylo až do přijetí (nového) občanského zákoníku ponecháno právní teorii. To se však právě s účinností občanského zákoníku v roce 2014 změnilo. V jeho § 2 totiž nalézáme pravidla, jak je třeba při interpretaci soukromého práva postupovat.¹ Dlužno podotknout, že výkladová pravidla² obsahoval i všeobecný občanský zákoník, který na území současné ČR platil od roku 1811 až do roku 1950. Podle Jana Tryzny však interpretační pravidla ve všeobecném občanském zákoníku „*byla chápána spíše jako návod, jak přistupovat k zákonu, nikoliv jako jednoznačný závazný příkaz k určitému postupu při interpretaci. Bylo tomu tak proto, že samotná tato pravidla byla objektem interpretace, což stupeň závaznosti jejich obsahu snižovalo.*“³ Zároveň je třeba připomenout, že se v důvodové zpráva k § 2 odst. 2 občanského zákoníku lze dočíst: „*navržené ustanovení zdůrazňuje, že zákon nelze vykládat jen z jeho slov, ale je nutno přihlížet především k jeho smyslu. Zákonodárce si musí být vědom, že slova zákona nemusí vždy dokonale vyjádřit jeho úmysl, a proto ukládá soudci, aby tato slova zvažoval, poměřoval je právními principy a zásadami, nespokojil se jen s gramatickým výkladem a hledal skutečný obsah zákona.*“

¹ (1) Každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.

(2) Zákonnému ustanovení nelze přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov v jejich vzájemné souvislosti a z jasného úmyslu zákonodárce; nikdo se však nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu.

(3) Výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění.

² Výklad

§ 6 Zákonu při používání nesmí býti dáván jinaký smysl, než jaký vychází z vlastního smyslu slov v jejich souvislosti a z jasného úmyslu zákonodávce.

§ 7 Nelze-li právní případ rozhodnouti ani podle slov ani z přirozeného smyslu zákona, jest hleděti k podobným případům v zákonech zřejmě rozhodnutým, a k důvodům jiných, s tím příbuzných zákonů. Zůstane-li právní případ ještě pochybný, musí býti rozhodnut podle přirozených zásad právních, se zřetelem k okolnostem pečlivě shrnutým a zrale uváženým.

§ 8 Jen zákonodárci náleží moc vyložití zákon způsobem obecně závazným. Takovým projevem nutno se řídit ve všech právních případech dosud nerozhodnutých, pokud zákonodárce nepřipojil, že jeho projev nemá býti vztahován na rozhodování takových právních případů, jejichž předmětem jsou konání učiněná a práva uplatňovaná před oním projevem.

³ TRYZNA, J.: Garance právní jistoty z hlediska metodologie interpretace práva předvídané navrhovaným občanským zákoníkem. In: HULMÁK, Milan, Petr BEZOUŠKA a Jan TRYZNA. Stará judikatura ve světle nových zákonů. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2012, str. 77.

I z toho je patrné, že § 2 odst. 2 občanského zákoníku má z hlediska významu, který je třeba přisuzovat teleologickému výkladu zásadní důležitost. Nejen právní teorie, nýbrž i právní praxe je konfrontována s otázkou, jaký význam má mít z hlediska aplikace účel ustanovení, který nemusí být vždy zcela v souladu s jazykovým vyjádřením normy a zároveň, z čeho resp. na základě čeho (všeho) lze na takový účel usuzovat.

2. Náročnost tématu na teoretické znalosti, vstupní údaje a jejich zpracování a použité metody

Otázce interpretace práva byla a je v české právní teorii věnována intenzivní pozornost. O tom svědčí řada monografií, které se této problematice týkají. Z poslední doby lze jmenovat monografii Jana Wintra, Lukáše Hloucha, Filip Melzera, Tomáše Sobka, Jana Tryzny a dalších. Ke způsobu, jak má být právo interpretováno, se však nevyjadřuje jen doktrína, nýbrž pravidelně ve svých rozhodnutích i Ústavní soud, Nejvyšší soud či Nejvyššího správního soud. Zároveň je třeba připomenout, že předmětem interpretace nemusí být jen právní norma obsažená v ustanovení zákona, resp. obecně jakkkéhokoli formalizovaného pramene práva. Předmětem interpretace může být (a pravidelně také je) např. smlouva jakožto právní titul, který je důvodem vzniku subjektivního práva a povinnosti. Mezi obecnou právní normou obsaženou v textu zákona na straně jedné a individuálním právním titulem - „právní jednáním“ na straně opačné se však v české právní teorii ostře odlišuje. Zřejmě i z toho důvodu nacházíme v občanském zákoníku zvláštní výkladová ustanovení, která se týkají výkladu právních jednání.

Z toho pak je patrné, že zpracovávané téma je náročné, jak pokud se týče rozsahu literatury, kterou je třeba prostudovat, tak také s ohledem na širší otázek, ke kterým je třeba se vyjádřit.

3. Formální a systematické členění práce

Kromě úvodní kapitoly, která vymezuje předmět a rozsah zkoumaných otázek, jakož i závěrečné kapitoly, která na tyto otázky koncentrovaným způsobem odpovídá, se disertační práce systematicky člení na šest kapitol.

Druhá kapitola vymezuje základní pojmy, tj. především se zabývá rozlišením soukromého a veřejného práva a teoriemi, na základě nichž lze takové rozlišení učinit, rozebírá pojem interpretace práva, jednotlivé interpretační metody jakož i funkci interpretace.

Svým rozsahem nejrozsáhlejší **třetí** kapitola se z teoretického hlediska věnuje popisu a vysvětlení teleologického výkladu. Z toho důvodu se zabývá tzv. objektivním teleologickým výkladem, který stojí v kontrapozici k tzv. subjektivnímu teleologickému výkladu, jenže lze zjednodušeně řečeno ztotožnit s výkladem historickým, tj. úmyslem který normotvůrce přijetím určité normy sledoval. Přínos práce spočívá mimo jiné v tom, že v této souvislosti popisuje cesty, jimiž lze k účelu normy dospět, přičemž rozlišuje v návaznosti na monografii Aharona Baraka⁴ čtyři obecné stupně abstrakce, ve kterých se lze při zjišťování účelu pohybovat. Rigorosant v této souvislosti uvádí: „*Za stupeň s nejnižší mírou abstrakce považuje Barak postup, při kterém se interpret zaměřuje na autory textu. Interpret se snaží zjistit, jaké hodnoty, cíle, záměry a funkce by*

⁴ BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 150. ISBN 9780691120072

autor (ať už se jedná o zůstavitele, stranu smlouvy, legislativce či člena zákonodárského sboru) prezentoval v situaci, kdy by měl daný problém vyřešit u soudu. Nejedná se tak o dohledávání či domýšlení úmyslu reálného specifického autora právního textu, nýbrž o odhad interpreta, jaký úmysl by býval autor textu měl. Jedná se tak o hypotetický individuální úmysl.Druhý stupeň, ve kterém dosahujeme vyššího stupně abstrakce objektivního účelu, Barak popisuje tak, že si do pozice autora zákona dosadíme ideální „rozumnou osobu“. Následně pak zjišťujeme, jaký účel by se zákonem spojovala v takové pozici ona rozumná osoba. Nejedná se tak již o určování hypotetického úmyslu autora, nýbrž o hypotetický úmysl ideálního autora beroucího ohled na co nejlepší vyvážení hodnot a principů. V této souvislosti se však nabízí otázka, do jaké míry se tyto stupně abstrakce stále ještě týkají objektivního teleologického výkladu. Nelze spíše první stupeň abstrakce ztotožnit s historickým výkladem, zatímco ony další stupně s výkladem objektivně teleologickým?

Tato kapitola se též zabývá z jakých zdrojů lze účel zákona poznat a v této souvislosti taktéž tzv. problémem předporozumění a „Hunch Theory“

Další kapitoly pak řeší vztah teleologického výkladu, k dalším výkladovým metodám, tj. **čtvrtá** kapitola k výkladu historickému, **pátá** k jazykovému a **šestá** k systematickému výkladu. **Sedmá** kapitola tvoří jakousi „mini“ zvláštní část, ve které rigorozant ukazuje, jak se teleologický výklad projevuje v aplikační praxi, respektive spíše jak by se tento výklad v právní praxi projevovat měl, pokud si v těchto případech předestřený teleologický výklad osvojí soudy.

Strukturu práce považuji za správnou a logickou.

4. Vyjádření k práci, zda byl zamýšlený záměr práce odpovídajícím způsobem zpracován

Deklarovaným cílem předložené dizertační práce byla odpověď na otázky, „jakým způsobem soudy změnilly své interpretační postupy a zda se jejich přístup k teleologickému výkladu s příchodem nového občanskoprávního kodexu proměnil či proměnit měl a mohl nebo zda spíše nová úprava dostihla aktuální rozhodovací praxi“ a zároveň „zda může posílení teleologického výkladu vést k lepším výsledkům interpretace, respektive zda jeho formální posílení má potenciál pomoci soudům při aplikaci práva překlenout některé interpretační problémy“

Odpověď rigorozanta na obě tyto otázky je – poněkud překvapivě – v obou případech negativní. Podle jeho názoru nelze při užívání teleologického výkladu v praxi pozorovat změny výraznější změny. Teleologický výklad podle něj nalézáme spíše v právu veřejném, resp. v nálezech a usneseních Ústavního soudu a v judikatuře Nejvyššího správního soudu než v právu soukromém. Metodologie užívání teleologického výkladu se podle rigorozanta taktéž příliš nezměnila neboť „nová interpretační ustanovení vyšla vstříc dosavadní praxi“. Pokud jde o druhou otázku, tj. „zda může posílení teleologického výkladu vést k lepším výsledkům interpretace“ zaujal rigorozant umírněnou pozici. Podle jeho názoru nelze ani teleologický výklad přeceňovat a obecně jej preferovat před ostatními interpretačními metodami.

Domnívám se, že vytyčené cíle rigorozant splnil. Přitom je třeba zdůraznit, že ve své práci rozsáhlým způsobem využil jak českou, tak zahraniční literaturu (poznámkový aparát obsahuje

více než 399 poznámek pod čarou) a předložil práci, která nepochybně naplňuje veškeré požadavky, které lze klást na rigorosní práci.

5. Kritéria hodnocení práce

Splnění cíle práce	Práce splnila vytčené cíle.
Samostatnost při zpracování tématu včetně zhodnocení práce z hlediska plagiátorství	Z práce je patrné, že rigorozant při jejím zpracování postupovat samostatně a předložil k diskuzi vlastní originální závěry.
Logická stavba práce	Struktura práce je logická a systematická.
Práce se zdroji (využití cizojazyčných zdrojů) včetně citací	Se zdroji je pracováno korektně, v souladu se stanovenými požadavky. Cizojazyčné zdroje byly širokým způsobem využity a také citovány.
Hloubka provedené analýzy (ve vztahu k tématu)	Provedenou analýzu považuji za adekvátní ve vztahu ke zvolenému tématu.
Úprava práce (text, grafy, tabulky)	Z formálního hlediska považuji práci za bezvadnou.
Jazyková a stylistická úroveň	K jazykové a stylistické úrovni nemám připomínek.

6. Připomínky a otázky k obhajobě:

Moje celkové hodnocení předložené rigorózní práce, která byla v minulém roce obhájena jako práce disertační, je pozitivní. Domnívám se, že rigorozant solidním způsobem zpracoval českou i zahraniční doktrínou a své závěry demonstroval na soudních rozhodnutích, zejména pak Ústavního soudu. Za originální a přínosné považuji jeho úvahy nad historickým výkladem z hlediska legislativní praxe, jakou se k přijetí zákona dospívá.

Historický výklad či subjektivně teleologický výklad však může mít jinou roli, pokud se týče výkladu právního jednání. Pro účely obhajoby pak kladu otázku, zda lze v případě právního jednání vůbec mluvit o teleologickém výkladu a **je vůbec na místě srovnávat „právní jednání“ na straně jedné s ustanovením zákona** na straně opačné? Ustanovení zákona přece na rozdíl od právního jednání obsahuje obecnou právní normu, zatímco právní jednání pouze individuální právní povinnost. Má tedy právní jednání s ustanovením zákona vůbec něco společného?

Doporučení práce k obhajobě	Práci doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu rigorózní práce.
------------------------------------	--

V Praze dne 1. února 2019

doc. JUDr. Karel Beran, Ph.D.
oponent